

Johan De Ryck

Ave Caesar

Wie hij was
en wat hij vandaag
nog altijd betekent

Inhoud

INLEIDING

15

Marx en Nietzsche	18
Caesar altijd aanwezig	20
Is er een nieuwe Caesar nodig?	22
JFK: civis Romanus en Berliner	24
Jean Jaurès: de primis socialismi	26

I. DE GESCHIEDENIS VAN ROME EN CAESAR 29

2200 jaar Romeinse Rijk	31
De stichting van Rome: van Aeneas tot Romulus	35
De Sabijnse maagdenroof, Latijnen, Sabijnen en Etrusken	42
De kuis Lucretia en de overgang van koningschap naar republiek	46
Een heldengalerij: Mucius Scaevola, Horatius Cocles en Horatii & Curiatii	50
Cincinnatus, en de generaal hij ploegde voort	58
Burgeroorlog, de opkomst van Caesar en het Triumviraat	63
Caesars zucht naar alleenheerschappij kostte hem zijn leven	71
Het keizerrijk na Caesar	74

**II.
DE FIGUUR CAESAR EN
ZIJN BETEKENIS VOOR GALLIE
79**

Wie was Caesar?	81
Van koninklijke en goddelijke afkomst	88
Amoreel en gewetenloos	92
Caesar en de Gallische oorlogen	95
De ‘Belgische’ held Ambiorix	100
De ‘Franse’ held Vercingetorix	102
De fictieve held Asterix	107

**III.
CAESARS GEVLEUGELDE UITSPRAKEN
VOOR DE EEUWIGHEID
115**

‘Horum omnium fortissimi sunt Belgae’	118
‘Alea iacta est’	126
‘Veni, vidi, vici’	132
‘Tu quoque, fili mi?’	138
Andere citaten die zijn toe te schrijven aan Caesar	144
‘Ave Caesar, morituri te salutant’	146

**IV.
DE JULIAANSE KALENDER
153**

Jaren, maanden en dagen	156
Het schrikkeljaar	161
De gregoriaanse kalender	163

**V.
CAESAR IS NOG ALTIJD OVERAL
167**

De Keizerlijke Snede	170
Caesar in de politiek	173
Caesar bij Mussolini en Berlusconi	179
Caesar op het toneel	182
Caesar in de moderne geschiedschrijving	185
Caesar in de Lage Landen	193
Caesar bij het leger	201
Caesar in de keuken	204
Caesar in het entertainment	208
Caesar op het scherm	210
Caesar in de muziek	214

**EPILOOG
219**

Met dank aan allen die met hun scepsis, hun cynisme of hun regelrechte obstructie ervoor gezorgd hebben dat ik steeds de nodige energie en verbetenheid heb bewaard om dit werkstukje tot een zeker einde te brengen...

Het schilderij op de cover is van de Duits-Zwitserse kunstschilderes Clara Grosch (1863-1932) en dateert uit 1892. Elke gelijkenis met wat of wie dan ook is louter opzet.

Voor Ellie, Noah en Jack

Wanzele, najaar 2024

VOORAF

┃ *‘Point n’est besoin d’espérer pour entreprendre, ni de réussir pour persévérer.’*

Toen ik in de nazomer van 1972 aan de toenmalige Rijksuniversiteit Gent de studie Klassieke Filologie aanvatte, stond de belangstelling voor Latijn en Oud-Grieks op een laag pitje. We waren destijds aan de Blandijnberg met amper zeven eerstejaarsstudenten, zes jongedames van stand en ondergetekende.

We kregen er les van – echt waar – wereldautoriteiten in het vakgebied, zoals de professoren Pieter Lambrechts en Leon De Meyer, beiden vrijmetselaren en ooit rector, van Raymond Bogaert, maar ook van mindere goden. Maar goed, matige belangstelling dus. En dat was ooit wel anders geweest.

Die tanende interesse had alles te maken met de invoering in 1970 van het vso, het Vernieuwd Secundair Onderwijs. Die hervorming was verplicht opgelegd in het Rijksonderwijs, terwijl het Vrije (Katholieke) Net de keuze liet aan de scholen. Een minderheid koos voor een eigen – zachtere – versie van dat vso, de meerderheid bleef zweren bij het klassieke middelbaar onderwijs, met de traditionele prominente aanwezigheid in het curriculum van Latijn (9 lessen per week in het eerste jaar) en Grieks (5 uur in het tweede jaar).

De verwachting en de hoop van de onderwijsgoeroes, ook die van de Guimardstraat (het hoofdkwartier van het katholiek onderwijs), was dat het vso voetstoots het pleit zou winnen, dat men het onderricht in de klassieke talen zou afbreken tot aan de irrelevantie toe. De toenmalige kabinetschef van opeenvolgende socialistische ministers van Onderwijs (Piet Vermeylen, Willy Claes, Willy Calewaert, Jef Ramaekers...), ene Gaston Colebunders, voerde zelfs een openlijk offensief om de klassieke humaniora de gracht in te rijden ten voordele van wiskunde, wetenschappen en technologische opvoeding. Dat was niet de enige misvatting trouwens van de heer Coleb(1)unders, zelf ex-leraar wiskunde en inspecteur, en vrij algemeen beschouwd als Doctor Honoris Causa in de Utopische Pedagogochelarij.

Na 18 jaar van (weinig) vreedzame co-existentie, maar vooral van verbeterde weerstand en verhitte discussies, besloot de top van het katholiek onderwijs in 1988 tot de invoering van een eenheidsstructuur met – kort door de bocht geformuleerd – wat vormkenmerken van het vso, maar inhoudelijk toch gedeels een terugkeer naar vroeger. Betekende dit nu ook de wederopstanding van de Grieks-Latijnse humaniora?

Ik gaf toen (in 1989) al bijna tien jaar les aan een jezuietencollege. Pater-directeur, nochtans zelf een volbloed ignatiaan, rekende ons voor dat het aantal lessen oude talen een serieuze krimp zou gaan vertonen: van negen uur naar zes in het eerste jaar. Dat, gespreid over drie klassen, betekende meteen minus een halve lerarenbaan. Quod non, want in de praktijk leidde een lager aantal vakuren merkwaardig genoeg tot een toegenomen belangstelling: er moesten in het schooljaar 1989-1990 zomaar even zes klassen worden georganiseerd, wat meteen een halve baan extra opleverde voor de leraar-latinist.

Ikzelf had echter intussen de vlucht voorwaarts genomen, de woestijn in (in casu de nieuwsredactie van de VRT-radio). Om dertig jaar later mijn belofte van 30 juni 1989 (*‘I’ll be back’*) gestand te doen door een tijdelijk baantje in mijn oude college aan te nemen, en opnieuw samen met puberende jongens (en intussen ook meisjes) te mogen lezen: *‘Gallia est omnis divisa in partes tres...’*, de emblematische openingszin van boek 1, hoofdstuk 1, van *De Bello Gallico*, het absolute chef d’oeuvre van Gaius Julius Caesar.

Er was schijnbaar niets veranderd. Of toch wel: want anders dan in 1972 of in 1988, bleken de klassieke oudheid, Latijn en Grieks plots weer levendiger dan ooit.

Leraar Latijn was zelfs een knelpuntberoep geworden: ik kreeg in de nadagen van mijn loopbaan nog meer interimbaantjes aangeboden en liet me verleiden om samen met enkele vakgenoten een leergang ‘Latijn voor volwassenen’ te organiseren aan het Centrum voor Historische Talen in Gent. Een soort tweedekansonderwijs, maar het bleek een schot in de roos: alle cursusplaatsen waren meteen volzet, met een serieuze wachtlijst.

In dezelfde tijdsgeest startte collega-classicus, publicist en recensent Patrick De Rynck rond die tijd met zijn website ‘Hic et nunc’, een ‘nieuwe veelstemmige website over de oudheid in ons leven’ zoals het project omschreven wordt. En

inderdaad, die oudheid is hic et nunc, hier en nu, meer aanwezig dan ooit. Het is ook met die mindset dat mijn Caesar-project al enige tijd lag te rijpen...

Een mens moet wel goed gek zijn om anno vandaag nog een boek te gaan schrijven over een figuur als Julius Caesar. Er zijn sinds 's mans heengaan, ruim 2.068 jaar geleden, duizenden boeken en artikelen verschenen over hem. Google levert miljoenen hits op. Men kan zich afvragen wat je hieraan nog kan toevoegen. Alles is wellicht ooit al eens gezegd, geschreven, getoond in een film of tv-documentaire of hertaald in een stripverhaal of computerspelletje. En ja – stout(moedig)e gedachte – zullen we eens een Chat GPT-experimentje doen en onderzoeken wat artificiële intelligentie ervan zou bakken?

Maar precies die hoeveelheid literatuur bewijst allicht de impact van Caesar en toont aan wat een onmiskenbaar keerpunt in de geschiedenis hij heeft betekend. Niet alleen op het vlak van de staatkundige organisatie van ons continent, maar evenzeer op ons brede maatschappelijke en culturele leven...

Dit boek heeft geen wetenschappelijke pretenties en wil (of kan) die ook niet hebben. De auteur is classicus en filosoof van opleiding, leraar en vooral journalist van professie. Dat kan – laten we dat vooral hopen – zorgen voor een amusante mix, een balans tussen badinerende anekdotiek en (hopelijk) originele invalshoeken tussen het vrolijke en het wijze, tussen ernst en goedbedoelde luim.

Als puber, dik 55 jaar geleden, maakte ik – met dank aan een bevlogen leerkracht – een eerste keer kennis met Caesar. Als beginnende leerkracht mocht ik een decennium lang zelf jonge mensen inwijden in *De Bello Gallico*, om dat als pas gepensioneerde nog een paar keer over te doen.

Natuurlijk evolueren inzichten, inschattingen en appreciaties gaandeweg. Maar dat zorgt weer voor een ongelooflijk boeiende meta-geschiedenis: de geschiedenis van de geschiedenis als het ware.

Conclusie: wat hier geschreven staat, is het resultaat van ruim een halve eeuw confrontatie, *Auseinandersetzung* met deze controversiële man, geniaal en schijnbaar gewetenloos tegelijk, van heel wat lectuur waarvan ik op dit ogenblik de oorsprong niet meer altijd met zekerheid kan achterhalen, van gesprekken en gedachtewisselingen met zovelen: ik dank hen allen, ook al kan ik ook hen niet met de naam benoemen.

